

Борис Љ. БУРСАЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Милош Д. ТИМОТИЈЕВИЋ**

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

ТРГОВИНА ЉУДСКИМ ОРГАНИМА – СЛУЧАЈ „ЖУТА КУЋА”***

Апстракт: Рад анализира случај „Жута кућа” као специфичан феномен на пресеку ратних злочина и организованог криминала на Западном Балкану. Истражује се како су ратне структуре током сукоба на Косову и Метохији крајем деведесетих година трансформисане у криминалне мреже ради експлоатације заробљеника и цивила у сврху трговине органима. Теоретски оквир заснован је на теоријама организованог криминала и постконфликтне трансформације, чиме се објашњава интеграција паравојних формација у илегалне тржишне токове. Методолошки, рад користи квалитативну анализу, студију случаја и анализу садржаја кључних докумената, првенствено извештаја Дика Мартија и навода Карле дел Понте, уз доступну документацију међународних институција. Централни део рада усмерен је на логистику, оперативне механизме и идентификацију одговорних актера. Закључци указују на сложеност процесирања ових злочина и неопходност мултидисциплинарног приступа у разумевању кршења међународног хуманитарног права, пружајући основу за даља истраживања организованог криминала у ратним окружењима.

Кључне речи: трговина органима, Жута кућа, Ослободилачка војска Косова, злочини, организовани криминал.

УВОД

Српско-албански односи у последњих 150 година у великој мери почивали су и на супротстављању националних питања која су се, у највећој мери, сударала на простору Косова и Метохије. Без обзира на историјски контекст и државу која је имала своју власт на територији јужне српске покрајине, албанска нетрпељивост према Србима испољавана је честим злочинима. Сем тога, тезе Призренске лиге из 1878. и Бујанске конференције из 1943/1944. године јасно су испољавале жељу Албанаца да се Косово и Метохија и Албанија уједине, а тај пројекат накратко је и остварен кроз квислиншку Велику Албанију у току Другог светског рата.

* ORCID 0009-0002-0654-5186, boris.bursac89@gmail.com

** ORCID 0009-0001-2328-1760, milostimi89@gmail.com

*** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеном са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број: 451-03-33/2026-03 од 29. 1. 2026. године.

Овај дугогодишњи континуитет сукоба и насиља према српском становништву омогућио је стварање услова у којима су током оружаних сукоба, посебно крајем деведесетих година, могуће биле најсуровије форме злочина, укључујући трговину људским органима.

Трговина људским органима представља илегалну размену, продају или принудно узимање делова људског тела ради финансијске или друге користи, често без пристанка жртве. Она обухвата и органе узете од живих особа, као и од преминулих, и представља један од најсуровијих облика кршења људских права. У контексту оружаних сукоба, овај феномен добија додатни значај – нестала лица, заробљени цивили и рањени борци постају лако доступне жртве за експлоатацију од стране организованих криминалних мрежа, које користе ову врсту трговине и за финансирање својих активности, али и као средство за застрашивање локалног становништва (Martial 2023: 678). Паравојне формације и терористичке организације, у условима ратних сукоба, могу се укључити у овакве мреже, користећи рањивост становништва и нестабилност као алате за остваривање својих криминалних и политичких циљева.

Случај „Жута кућа” представља класичан пример илегалне трговине људским органима у контексту оружаних сукоба на простору Косова и Метохије крајем деведесетих година. Иако званична истрага није обухватила све аспекте случаја због недовољне доступности података и ограничења у спровођењу истражних радњи, доступни извори омогућавају реконструкцију организационих модела криминалних мрежа и анализу услова који су омогућили експлоатацију рањивих група. Истраживање овог феномена има висок научни и практични значај, јер пружа увид у механизме кршења међународног хуманитарног права и основних људских права. Детаљна анализа омогућава идентификацију хијерархије извршилаца и начина функционисања криминалне мреже, као и процену фактора који су омогућили реализацију оваквих злочина. На тај начин, овај научни рад пружа основу за унапређење превентивних и репресивних механизма, као и за реализацију транзиционе правде према жртвама.

Примарни циљ овог рада јесте систематска и мултидисциплинарна анализа феномена трговине људским органима у контексту оружаних сукоба. Овај циљ се остварује кроз испитивање оперативних механизма организованог криминала и утврђивање њихове повезаности са регионалним безбедносним и политичким условима. Посебна пажња посвећена је случају „Жута кућа” као студији случаја, с циљем разумевања модуса операндија оваквих злочина и идентификације кључних фактора који стварају услове за развој и одржавање мрежа организоване трговине људским органима током оружаних сукоба на Косову и Метохији. С тим у вези, овај научни рад тежи да одговори на следећа кључна истраживачка питања:

1. Како је функционисала трговина људским органима на Косову и Метохији током оружаног конфликта и који су били оперативни механизми организованог криминала?

2. Који актери су учествовали у случају „Жута кућа” и каква је била организациона структура криминалне мреже?

3. Који фактори су стварали услове за развој и одржавање мрежа организоване трговине људским органима током оружаних сукоба?

ТЕОРЕТСКИ ОКВИР И МЕТОДОЛОГИЈА

Истраживање се заснива на теоријској синтези организованог криминала, конфликтне трансформације и ратне економије, чиме се феномен трговине органима дефинише као производ институционалног вакуума и девијантне постконфликтне транзиције. Централни теоријски ослонац представља теорија организованог криминала, која наглашава структурну склоност криминалних мрежа ка интеграцији са војним и политичким актерима у нестабилним окружењима (Зиројевић и др. 2019: 20–25). У случају Косова и Метохије, ова трансформација се огледа у преласку паравојних структура тзв. „Ослободилачке војске Косова” (ОВК) из зоне сукоба у домен транснационалног криминала. Надовезујући се на теорију конфликтне трансформације, рад детектује негативне исходе процеса изградње мира. Док Ледерах (Lederach 1995: 65–83), фокус ставља на нормативну трансформацију, криминолошки дискурс (Shaw, Reitano 2013: 12–15), указује на стварање хибридних структура које војних дисциплина и логистику стављају у функцију илегалне акумулације капитала. Овај процес се материјализује кроз концепт ратне економије, где насиље постаје економска функција, а људско тело ресурс (Keen 2000: 19). У том контексту, случај „Жута кућа” представља екстремну тачку континуитета ратне логике у постконфликтном амбијенту.

На основу теоријских поставки, постављена је главна хипотеза – трговина људским органима у случају „Жута кућа” резултат је системске трансмисије ратне логистике у организоване криминалне мреже, подржане механизмима ратне економије. Ова теза се разлаже на три посебне хипотезе:

1. Институционални вакуум је омогућио војним актерима успостављање, дефакто, територијалне и ресурсне контроле;
2. Трансформација војних структура у хибридне форме омогућила је серијску експлоатацију жртава;
3. Ратна економија је омогућила интеграцију локалних актера у глобалне криминалне токове.

Методолошки апарат почива на квалитативној парадигми и студији случаја, као најадекватнијим за испитивање нетранспарентних и етички комплексних појава. Истраживање користи методу анализе садржаја кључних докумената: интерне грађе УНМИК-а, мемоара Карле дел Понте, извештаја Дика Мартија, те документације ЕУЛЕКС-а и СИТФ-а (укључујући случај „Медикус”). Коначно, тренутни поступци пред Специјализованим већима у Хагу анализирани су у контексту утврђивања удруженог злочиначког подухвата.

ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

Још од 1889. године¹ па до ослобођења Косова и Метохије 1912. године, злочини над Србима документовани су у извештајима српских конзула који су службовали у Приштини. Први конзул, Лука Маринковић, у једном од својих извештаја

1 Српски конзулати у Скопљу и Солуну отворени су 1887. године, а у Приштини и Битољу две године касније.

написао је да Арнаути убијају и протерују Србе са својих огњишта.² Алармантну ситуацију потврђивао је и Тодор Станковић, известивши владу да Турци не могу да зауставе зулуме и да они могу довести до тога да на Косову уопште не буде Срба. У сличном тону извештавао је и Мирослав Спалајковић, тврдећи да Арнаути убиствима виђених људи желе да обезглаве српски народ (Секулић 1992: 110, 116).

Након почетка Првог светског рата, Срби су поново страдали, али је по пробоју Солунског фронта дошло до новог ослобођења Косова и Метохије. Ипак, међу Албанцима су избили немири предвођени качацима. Они су организовали герилске акције против снага Краљевине СХС, да би 1924. подигли побуну у Дреници, са Аземом Бејтом Галицом као лидером. Побуна је угушена интервенцијом војске и жандармерије, а Галица је убијен, што је означавало почетак деескалације (Храбак 2006: 458). Ове побуне су прве терористичке акције против поретка Краљевине СХС, односно Југославије.

Држава је обезбедила релативан мир на простору Косова и Метохије до Априлског рата 1941. године, у ком је југословенска војска поражена. Територија Косова и Метохије је по окупацији била подељена на три зоне: највећи део припао је Италији, косовскомитровачки, вучитрнски и подујевски срез добила је Немачка, односно окупирана Србија, док је делове урошевачког и гњиланског среза са Качаником, Витином и Сиринићком жупом заузела Бугарска. Декретом од 29. јуна 1941. године проглашено је стварање Велике Албаније, којој је припојен и највећи део Косова и Метохије (Гаталовић 2014: 28).

У то време, започели су злочини албанских квислинга, чији су примарни циљ били Срби насељеници.³ Напади су 1941. били интензивни на простору Метохије и у Дреници, одакле су Срби готово потпуно истиснути. Они који нису утекли, убијани су, а села су спаљивана.⁴ Терор је нарочито појачан након говора председника албанске владе, Мустафе Крује, у Приштини средином 1942. године, као и његове нове посете 1943. године (Божовић, Вавић 1991: 203–204). Након тога, велики покољи вршени су и у Урошевцу 11. и 12. септембра 1943. године, те околини Штрпца (Антонијевић 2017: 546).⁵

Након ослобођења, подигнут је устанак дела Албанаца крајем 1944. и почетком 1945. године, али је он угушен, а у наредном периоду заведена је војна управа. Ипак, та дешавања довела су до тога да врх Комунистичке партије Југославије (КПЈ) одустане од гоњења одговорних за злочине у време рата, а забрана повратка Србима на Космет фактички је легализовала стање настало током окупације (Гаталовић 2014: 51).

2 Архив Србије (=АС), Министарство иностраних дела (=МИД), Политичко одељење (=ПО), 1890. год, ролна 110, фасцикла II, досије VII, Пов. Но. 63, Конзул Лука Маринковић-С. Грујићу, министру иностраних дела, Приштина, 30. април 1890; Перуничић 1985: 37; Зарковић 2021: 378.

3 Више о овој теми, видети: Архив Југославије (=АЈ), фонд 110, Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача.

4 АЈ, ф. 110, 250-120-122, Пижина Перо, Бојић Данило, Добруша, Ђураковац, Исток; Стругар Петар, Пећ; 28.3.1942, Комесаријат за избеглице и пресељенике, Београд.

5 Изјаве Срба са Косова и Метохије, жртава рата, о злочинима Албанаца види у: Антонијевић 2009.

Нова власт под вођством Јосипа Броза и КПЈ (од 1952. године Савез комуниста Југославије – СКЈ) чврстом руком успела је да деловање националиста сведе на минимум, али код косовских Албанаца дошло је до инфилтрације једног броја квислинга на позиције у новој држави. Такви су примери Мехмета Хоџе, Рифата Берише, Фазлија Баранца, Џафера Вокшија и других, који су се налазили на истакнутим местима у Аутономној косовскометохијској области (Вукадиновић 2020: 230–233).

Врх партије истолерисао је и могуће планирање акција против поретка од стране Албанаца на где је, у тзв. Призренско-Њаковичкој истрази 1955–1956. године, доказана умешаност неких представника власти албанске националности, како у прикупљање оружја, које је могло одговарати потребама веће војне акције, тако и у сарадњу са албанском обавештајном службом. Само интервенција водећих личности СКЈ и СК Србије, Александра Ранковића и Слободана Пенезића, спасла је албанске руководиоце на Космету судских поступака (Вукадиновић 2020: 331–336, 339). Напротив, они су на овај начин охрабрени да притајено и даље раде на путу издавања покрајине из састава Југославије.

Све прилике у наредним деценијама ишле су у корист Албанаца, пошто се аутономија Косова и Метохије постепено ширила. Ипак, то није било довољно, што се исказало приликом демонстрација 1968. и 1981. године, чије су главне пароле биле „Косово република”. Са друге стране, Србији је Уставом из 1974. године знатно сужено поље деловања на Космету, чак до тога да су покрајине постале реметилачки фактор у функционисању републике. Србија то није могла да трпи, па је 1989. донела уставне промене, чиме су смањена права и овлашћења покрајина, у односу на Устав из 1974. године (Nikolić 2012: 187). Следеће, 1990. године проглашен је и Устав Србије, којим су ови амандмани потврђени.

Као одговор на сужење аутономије, ређали су се сецесионистички потези Албанаца на Косову и Метохији: јула 1990. скупштина АП Косово, коју су махом чинили Албанци, усвојила је Декларацију о стварању Републике Косово. У септембру исте године, на тајном заседању у Качанику, донет је и Устав „Републике Косово”. Албанци су 1991. одржали илегални референдум за независност, а 1992. и изборе за Скупштину „Републике Косово”. Након тога, 1993. године формирана је и „Ослободилачка војска Косова”, која је 1998. године започела озбиљније сукобе против снага СР Југославије. Ова милитантна организација, заједно са групама наоружаних цивила, те „Оружаним формацијама Републике Косова” учинила је бројне злочине над Србима и другим неалбанцима, али и Албанцима који су били лојални грађани Југославије (Ђокић 2015: 126).

„ЖУТА КУЋА” – ПРИМЕР ТРГОВИНЕ ЉУДСКИМ ОРГАНИМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Отмице и нестанци грађана на Косову и Метохији у директној су корелацији са погоршањем безбедности у покрајини 1998. године. За време бомбардовања СР Југославије, а нарочито након 12. јуна, па све до 1. септембра 1999. године, оне су биле свакодневна појава. Фонд за хуманитарно право наводи да је у том периоду отето 835 неалбанаца. Од тог броја ОВК је ослободила 141 лице из затвора,

24 њих успело је да побегне, 13 су ослободили припадници мисије КФОР, 62 особе су убијене, а 593 лица се воде као нестала. Сем тога, наводи се да су затвори ОВК били смештени у кућама, јавним објектима и на отвореним просторима на Косову и Метохији и у Албанији (Ђокић 2015: 127).

Иако је бројка несталих и убијених Срба, других неалбанаца висока, мисија УНМИК (United Nations Mission in Kosovo) најчешће није покретала истраге након што су нестаници пријављени. Оне истраге које су покренуте махом су обустављане након што су породице добиле тела убијених сродника, како би их сахранили (Amnesty International 2013: 5). Из приложеног се може видети да злочини највећим делом нису процесуирани, а породице жртава и данас траже правду.

Међутим, деценију по завршетку рата на Косову и Метохији, бивши главни тужилац Међународног трибунала за бившу Југославију, Карла дел Понте, изнела је у књизи *Лов: Ја и рајини злочинци* информације о почињеним злочинима Албанаца над Србима, те податке да су отетим Србима на северу Албаније вађени органи, којима се касније трговало, у чему је умешано руководство Ослободилачке војске Косова. Дел Понте је навела да је од новинара 1999. године добила информације да је око 300 Срба било отето на Косову и Метохији, након чега су транспортовани у Албанију. Они су испрва били затворени у логорима у Кукесу и Тропоји, све до доласка унајмљених хирурга који су, у пољским условима, вршили операције вађења органа. У том контексту поменуто је „Жута кућа”, где су операције извођене, одакле су вађени органи слати у Италију и земље Западне Европе (Гускова 2009: 1). Према сведочењима, један део заробљеника, које су чинили млађи и јачи људи, нису малтретирани, већ је са њима добро поступано – давана им је квалитетна храна, а лекари су их редовно прегледали. Након тога, они су одвожени у Бурељ и околину и били припремани за вађење органа, што се касније и десило. Након операција, жртве су држане у баракама, све до момента када су им вађени и други органи (Carla Del Ponte 2008).

Даље, Дел Понте се сећа да су иследници Трибунала и мисије УНМИК тек после неколико месеци отишли у Албанију и посетили „Жуту кућу”. Она је у том моменту била бела, а упркос тврдњама власника да објекат није прекречен, трагови жуте боје пронађени су код темеља зидова у целој дужини. У кући су пронађени трагови газе, употребљаван шприц, ампуле за инјекције и празне флашице од лекова, од којих је једна била од миорелаксанта, који се често користи приликом операција, а применом специјалних метода и средстава утврђено је да се у соби налазе трагови крви (Гускова 2009: 1–2). Ово откриће, поткрепљено сведоцима, покреће индиције да су се на том месту спроводили операциони захвати над људима.

Дик Марти, у том моменту известилац Савета Европе, ангажован је да од стране Парламентарне скупштине да истражи ово питање. Након детаљног рада на терену и истраживања, он је и 2011. године представио извештај из ког се може закључити следеће:

1. Постоје јасни показатељи могуће трговине органа, а наводи Дел Понте морају бити темељ независне истраге;

2. Велики део злочина остао је некажњен, а националне и међународне институције нису систематски радиле на истраживању злочина ОВК;

3. УНМИК, ЕУЛЕКС и локалне власти нису имале довољно ресурса и нису биле одлучне у погледу отварања истраге, а сведоци су били у страху од одмазде;

4. Истраживања су потврдила постојање тајних објеката за притвор на северу Албаније, а откривена је и „Жута кућа” у селу Рипе у близини Буреља;

5. Постоје озбиљне индиције да су поједини лидери ОВК и њихови сарадници били умешани у трговину органима. У вези са тим, требало би да се спроведе темељна истрага (Marty 2011: 3–27).

У то време, када су наводи Дел Понте и извештај Дика Мартија ставили питање отмица у жижу јавности, у медијима су се појавили и наводи да су Уједињене нације и Хашки трибунал знали за злочине још 2003. године. У прилог томе, у *Блицу* је 17. фебруара 2011. године приказан наводно тајни документ који је 30. октобра 2003. године Емон Смит, вођа мисије УНМИК, упутио шефу истраге Хашког трибунала Патрику Лопесу Тересу. Овај документ потврђује претходно, у којима се истиче да је у току 1999. године, могуће и раније, између 100 и 300 људи отето и заточено, те одвођено у импровизоване клинике, где су им вађени органи (*Blic*, 2011).

Исте информације је 2018. године поновио и новинар Мајкл Монтгомери, истакавши да је након сукоба 1999. године од припадника ОВК са нижим чином чуо о отмицама Срба и других неалбанаца и њиховом пребацивању у Албанију. Након тога, он је послао допис УНМИК-у, да би он касније стигао до Међународног суда у Хагу. Монтгомери је 2004. године био у тиму који је посетио „Жуту кућу”, где је пронађен медицински материјал. Тај материјал је касније уништен од стране Хашког трибунала, након што се од истраге одустало, пошто није било довољно доказа за кривично гоњење.

Због свега наведеног, а базирано на извештају Дика Мартија, Европска унија је оформила истражни тим, који је након трогодишњег рада објавио извештај у ком се каже да постоје докази за процесуирање високих званичника ОВК за злочине против човечности, отмице и убиства (Ristić 2015). Клинт Вилијамсон, шеф Специјалног истражног тима Еулекса (Special Investigative Task Force – SITF) је 2014. године изјавио да тада неименовани појединци ОВК сносе одговорност за кампању прогона Срба и других неалбанаца, као и Албанаца који су сматрани сарадницима Срба. Злочини који су наведени су противправно лишавање живота, отмице, присилни нестанци, затварање у затворима на Косову и Метохији и Албанији, сексуално насиље и друго. Навео је и да постоје убедљиви докази који показују да то нису били случајеви који су измакли контроли, већ да су они били организовани са одобрењем врха ОВК. Вилијамсон је тврдио и да су неосноване оптужбе да је појава трговине органима била распрострањена, али није искључио могућност да се, уколико за то буде било доказа, оптужница прошири (SITF 2014; Peci 2014).

Специјални суд, који је 2015. године основан од Скупштине привремених институција у Приштини, од 2023. суди четворици лидера ОВК – Хашиму Тачију, Кадрију Веселију, Јакупу Краснићију и Реџепу Сељимију. На терет им се ставља лична одговорност за злочине који су чинили њима подређени борци – злочине против човечности, ратне злочине, у шта се убраја убиство више од 100 људи, те незаконито притварање и мучење великог броја жртава. У току рата, Тачи је имао

улогу политичког вође ОВК, Весели је био шеф обавештајне службе, Краснићи портпарол, а Сељими члан Главног штаба (Bislimi 2025).

Према медијским наводима, главни циљ одбране је доказивање да ОВК није имала организовану командну структуру, те да је Тачијева улога била искључиво политичка (*Kosovo online*, 2025a). Оптужница нужно не терети оптужене за „Жуту кућу” и трговину органима, али их сумњичи за отмице, попут отмица рудара површинског копа Белаћевац 1998. године и цивила у Ораховцу, чија судбина је и даље непозната. Ови примери су поменути приликом претреса у ком је сведок одбране био пензионисани генерал НАТО Весли Кларк (*Kosovo online*, 2025b). Дакле, у овој случају, према медијским ступцима, не разматра се чињеница да су се злочини догодили и да су их починили борци ОВК, већ командна одговорност њима надређених људи. Пресуда за овај случај очекује у 2026. години.

Управо Случај „Жута кућа” представља један од најдрастичнијих примера трансформације ратних структура у транснационалне организоване криминалне мреже на простору Косова и Метохије. Користећи постконфликтне празнине у институционалном и правном систему, ове мреже су успоставиле сложену логистичку инфраструктуру за трговину људским органима. Овај феномен превазилази локалне оквире, јер способност мреже да пребацује жртве и ресурсе преко граница Албаније и шире Европе директно угрожава стабилност Западног Балкана и подрива владавину права.

Улога међународних институција била је значајна, али структурно ограничена. Иако је УНМИК у раној фази располагао информацијама (*Blic*, 2011), о наводима о трговини органима и прослеђивао их Хашком трибуналу, сложене бирократске процедуре и приоритет очувања тренутне безбедносне стабилности успорили су истражну реакцију. Формирањем Специјалне истражне радне групе 2011. године, ЕУЛЕКС је настојао да реконструише криминалну инфраструктуру. Међутим, временски дисконтинуитет од преко једне деценије између извршења злочина (1999–2000) и формалног институционалног одговора (*Marty 2011: 21–22*) значајно је ограничио домет прикупљених доказа и доступност сведока. Додатно, мандат КФОР-а (НАТО) био је примарно усмерен на безбедно окружење и контролу територије, док војне јединице нису биле опремљене за форензичке истраге организованог криминала. Оваква подела надлежности произвела је институционални јаз – војна компонента је контролисала терен без истражних овлашћења, док су цивилне структуре (УНМИК и ЕУЛЕКС) деловале уз ограничен приступ и капацитете.

На овај системски пропуст указала је и организација Amnesty International (2013), наглашавајући неуспех у благовременом и непристрасном истраживању најтежих злочина. Овај амбијент омогућио је континуитет „ратне економије” у којој је људско тело третирано као ресурс. Проблем је продубљен притисцима на кључне сведоке и променама њихових исказа (*SITF 2014; Human Rights Watch 2008*). Директан наставак ове праксе је случај клинике „Медикус” из 2008. године. Док „Жута кућа” симболизује примарну ратну експлоатацију, „Медикус” демонстрира софистицирану, „мирнодошску” фазу истог транснационалног ланца, што је потврђено и правоснажном пресудом из 2018. године (*Bytyci 2018*). Импликације овог случаја на дијалог Београд–Приштина су суштинске. Неразјашњени аспекти

транснационалног криминала континуирано генеришу политичку тензију, сукобљавајући императиве правде са етно-националним наративима. Сходно томе, синтеза безбедносних и геополитичких аспеката указује да случај „Жута кућа” представља индикатор дубље структурне дисфункционалности која се манифестује кроз:

Пролонгирану институционалну фрагилност и дисконтинуитет у координацији безбедносних и правосудних механизма;

Капацитет транснационалних мрежа за експлоатацију постконфликтног правног вакуума;

Стратешке ризике по стабилност региона који директно оптерећују процесе нормализације односа.

Овакав приступ омогућава да се трговина органима сагледа као интегрални део безбедносне архитектуре региона, пружајући аналитичку основу за будуће институционалне реформе и јачање регионалне стабилности.

ЗАКЉУЧАК

На основу структурне анализе историјског, теоријског, безбедносног и правног контекста, може се закључити да случај „Жута кућа” представља један од потенцијално најкомплекснијих и најекстремнијих примера повезаности ратних злочина и организованог криминала. Трговина људским органима, као облик кршења основних људских права, као и међународног хуманитарног права, у овом случају није била изолован инцидент, већ екстремни дериват дуготрајног континуитета насиља и сецесионистичких тежњи, који су кроз институционални вакуум након сукоба 1999. године добили простор за несметану реализацију.

Истраживање је показало да су отмице, незаконита притварања и нестанци лица, пре свега Срба, али и других неалбанаца, били један од делова ширег обрасца насиља базираног на деловању тзв. ОВК током и непосредно након сукоба у јужној српској покрајини. Наводи о транспортовању заробљеника у Албанију, постојању тајних притворских јединица и импровизованих медицинских ординација, укључујући „Жуту кућу” у околини Буреља, указују на висок степен организације и логистичке подршке, без којих такво деловање не би било могуће. Овакав оперативни оквир потврђује постављену хипотезу о ратној економији у којој насиље добија економску функцију, а људско тело постаје ресурс за екстракцију профита. Значајан налаз рада односи се на закаснелу реакцију међународних мисија и институција. Иако су поједине организације, пре свега УНМИК, располагале подацима о могућој трговини људским органима убрзо након рата, институционална ограничења, бирократија, инертност организације, страх од дестабилизације безбедносне ситуације и недовољна координација довели су до кашњења у покретању истрага које би наводе о отмицама и трговини органима могле да испитају. Последица таквог приступа била је неповратно губљење материјалних доказа, застрашивање сведока и учвршћивање културе некажњивости, што је додатно отежало процесуирање одговорних актера.

Случај „Жута кућа” осветљава негативне исходе постконфликтне трансформације, у којој ратне и герилске формације нису демобилисане на правилан начин, већ су задржале контролу над ресурсима и имале значајну политичку и војну моћ,

чиме су се потенцијално трансформисале у криминалне структуре. Овај процес имао је дугорочне последице на простору Косова и Метохије на тај начин што је стварао већи јаз међу народима који живе у покрајини и продубио међуетничку дистанцу.

Иако текући судски поступци пред Специјализованим већима у Хагу не обухватају директне оптужбе за трговину органима, њихов значај лежи у утврђивању командне одговорности и признавању системског карактера злочина почињених над цивилним становништвом, пре свега српске националности. Без обзира на исход процеса који се тренутно води против високопозиционираних припадника ОВК, случај „Жута кућа” остаје подсетник на неопходност адекватног и свеобухватног приступа истраживању ратних злочина.

На самом крају, овим чланком потврђује се да без пуне истине и правде за све жртве, као и институционалне одговорности, није могуће изградити одржив мир у постконфликтним подручјима и друштвима. Случај „Жута кућа” тако не представља само историјски и правни изазов, већ и морални и безбедносни императив за регионалну и међународну заједницу, који указује на потребу оснаживања механизма превенције, раног откривања и ефикасног санкционисања тешких случајева организованог криминала и кршења људских права.

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Архив Југославије, фонд 110, Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача.

Архив Србије, Министарство иностраних дела, Политичко одељење.

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Перуничих 1985: Бранко Перуничих. *Писма српских конзула из Пришћине (1890–1900)*. Београд: Народна књига.

ЛИТЕРАТУРА

Amnesty International 2013: Amnesty International. *Nasleđe UNMIK-a na Kosovu: neuspeh i donošenju pravde i obeštećenju srodnika nestalih*. London: Amnesty International, International Secretariat, p.5.

Антонијевић 2009: Ненад Антонијевић. *Албански злочини над Србима на Косову и Метохији у Другом светском рату: документи*. Београд: Музеј жртава геноцида.

Антонијевић 2017: Ненад Антонијевић. *Косово и Метохија 1941–1945. година – ратни злочини*. Београд: Музеј жртава геноцида.

Божовић, Вавић 1991: Бранислав Божовић, Милорад Вавић. *Сурова времена на Косову и Метохији: квислинзи и колаборација у Другом светском рату*. Београд: Институт за савремену историју: Републички одбор СУБНОР-а, Савет едиције „Србија у рату и револуцији”: Војноиздавачки и новински центар.

Bislimi 2025: Bekim Bislimi. „Može li sudenje u Hagu da promeni narativ o Oslobođilačkoj vojsci Kosova?”. *Radio Slobodna Evropa*, 26. 11. 2025. <<https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-sudjenje-ovk-narativ/33606231.html>>. [8. 1. 2026].

Bytuci 2018: Fatos Bytuci. “Kosovo doctors’ organ trafficking convictions confirmed”. *Reuters*, 24. 5. 2018. <<https://www.reuters.com/article/world/kosovo-doctors-organ-trafficking-convictions-confirmed-idUSKCN1IP2KG/>>. [19. 1. 2026].

- Blic 2011: „Za trgovinu organima UN i Haški tribunal znali još 2003”. *Blic*, 17. 2. 2011. <<https://www.blic.rs/vesti/politika/za-trgovinu-organima-un-i-haski-tribunal-znali-jos-2003/w6dzdhw>>. [13. 1. 2026].
- Вукадиновић 2020: Игор Вукадиновић. *Аутономија Косова и Метохије у Србији (1945–1969)*. Докторски рад. Београд: Филозофски факултет.
- Гаталовић 2014: Миомир Гаталовић. *Југословенска државна политици на Косову и Метохији 1958–1974*. Докторски рад. Београд: Филозофски факултет.
- Гускова 2009: Јелена Гускова. „ПОВОДОМ КЊИГЕ Карле дел Понте ’Лов: Ја и ратни злочинци’”. *Нова српска политичка мисао*, 6. 1. 2009. <<http://www.nspm.rs/pdf/kosovo-i-metohija/povodom-knjige-karle-del-ponte-lov-ja-i-ratni-zlocinci.pdf>>. [3. 1. 2026].
- Del Ponte 2008. Carla del Ponte. „Мемоари Карле Дел Понте IV”. *Peščanik*, 14. 8. 2008. <<https://pescanik.net/memoari-karle-del-ponte-iv/print/>>. [3. 1. 2026].
- Ђокић 2015: Бојан Ђокић. „Нумеричка анализа списка отетих и несталих Срба и припадника других мањинских заједница на Косову и Метохији”. *Токови историје*, бр. 1/2015. Београд: Институт за новију историју Србије, 123–146.
- Зарковић 2021: Весна Зарковић. „Каза Митровица 1889-1900”. *Башћина*, св. 55. Лепосавић: Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, 375–390.
- Зиројевић и др. 2019: Мина Зиројевић, Драган Ђукановић, Дејан Гајић. „Традиционална схватања о криминалу и транснационалном криминалу”. *Организовани криминалитет: изазов XXI века*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, 20–25.
- Keen 2020: David Keen. “2 Incentives and Disincentives for Violence”. Boulder, Lynne Rienner Publishers. *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars* edited by Mats Berdal and David M. Malone, 19.
- Kosovo online 2025a: Аналитичари: „Суђење бившим вођама ОVK улази у заврницу, пресуда на пролеће”. *Kosovo online*, 30. 11. 2025. <<https://www.kosovo-online.com/vesti/specijalni-sud/analicari-sudjenje-bivsim-liderima-ovk-ulazi-u-zavrnicu-presuda-se-ocekuje>>. [8. 1. 2026].
- Kosovo online 2025b: Klark о ОVK: „Људи који су жељели да заштите своје породице, Таџи није био војни командант”. *Kosovo online*, 17. 11. 2025. <<https://www.kosovo-online.com/vesti/specijalni-sud/uzivo-vesli-klark-svedoci-pred-specijalizovanim-vecima-u-hagu-17-11-2025>>. [8. 1. 2026].
- Lederach 1995: John Paul Lederach. *Preparing for Peace: Conflict Transformation Across Cultures*. New York: Syracuse University Press, 75–83.
- Martial 2023: Martial Thomas. “Harvesting vulnerability: The challenges of organ trafficking in armed conflict”. *International Review of the Red Cross*. Cambridge University Press, 678.
- Marty 2011: Dick Marty. “Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo”. *Parliamentary Assembly, Committee on Legal Affairs and Human Rights*, p. 12–21.
- Marty 2011: Dick Marty. „Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo”. *Parliamentary Assembly, Committee on Legal Affairs and Human Rights*. <<https://pace.coe.int/pdf/afabd5498f42080053406c343fa3cdda772470d95f4ef23f360de95bd495f217/doc.%2012462.pdf>>. [3. 1. 2026].
- Nikolić 2012: Kosta Nikolić. „Ne damo Kosovo – Ustavne promene u Srbiji 1989”. *Istorija 20. veka: časopis Instituta za savremenu istoriju. god. 30, br. 3*. Београд: Институт за савремену историју, 171–190.
- Peci 2014: „Бивши лидери ОVK суочени са оптужбама за злочине против човечности”. *Balkan Insight*, 29. 7. 2014. <<https://balkaninsight.com/sr/2014/07/29/biv%C5%A1i-lideri-ovk-suo-%C4%8Deni-sa-optu%C5%BEbama-za-zlo%C4%8Dine-protiv-%C4%8Dove%C4%8Dnosti/>>. [17. 1. 2026].
- Ristić 2015: „Kako su na videlo izašli navodi о трговини органима на Косову”. *Balkan Insight*, 4–9. 2015. <<https://balkaninsight.com/sr/2015/09/04/kako-su-na-videlo-iza%C5%A1i-navodi-o-trgovini-organima-na-kosovu-09-04-2015/>>. [17. 1. 2026].
- SITF 2014: “Statement of the Chief Prosecutor of the Special Investigative Task Force 29 July 2014”. *SITF*. <<https://www.recom.link/wp-content/uploads/2014/07/Download-full-statement-here.pdf>>. [17. 1. 2026].

- SITF 2014: "Statement of the Chief Prosecutor of the Special Investigative Task Force 29 July 2014". *SITF*, p. 5.
- Секулић 1992: Милован Секулић. „Неколико података о положају, погромима и исељавању Срба из Пећи и околине под османском влашћу у последњој деценији XIX и првој деценији XX века”. *Башићина*, св. 3, 109–132.
- Shaw, Reitano 2013: Mark Shaw, Tuesday Reitano. *The evolution of organised crime in Africa: Towards a new response*. Pretoria: Institute for Security Studies, 12–15.
- Храбак 2006: Богумил Храбак. *Арбанашке ситуације, књ 4*. Београд: Архивар.
- Human Rights Watch 2008: "Kosovo Witness Protection and Relocation". *Human Rights Watch*, 10. 3. 2008. <https://www.hrw.org/reports/2008/kosovo0308/8.htm#_ftn63>. [12. 1. 2026].

Boris Lj. BURSAĆ

Miloš D. TIMOTIJEVIĆ

HUMAN ORGAN TRAFFICKING – THE “YELLOW HOUSE” CASE

SUMMARY

This paper analyzes the “Yellow House” case as a specific phenomenon situated at the intersection of war crimes and organized crime in the Western Balkans. It examines how wartime structures during the conflict in Kosovo and Metohija in the late 1990s were transformed into criminal networks for the exploitation of prisoners and civilians for the purpose of organ trafficking. The theoretical framework is based on theories of organized crime and post-conflict transformation, which explain the integration of paramilitary formations into illicit market flows. Methodologically, the study employs qualitative analysis, a case study approach, and content analysis of key documents, primarily the reports by Dick Marty and the allegations put forward by Carla Del Ponte, alongside available documentation from international institutions. The central part of the paper focuses on logistics, operational mechanisms, and the identification of responsible actors. The conclusions highlight the complexity of prosecuting these crimes and the necessity of a multidisciplinary approach to understanding violations of international humanitarian law, providing a foundation for further research on organized crime in wartime environments.

Keywords: organ trafficking, “Yellow House”, Kosovo Liberation Army, war crimes, organized crime.